TEISINGUMO TEISMO (antroji kolegija) SPRENDIMAS

2011 m. liepos 21 d.*

Sujungtose bylose C-159/10 ir C-160/10

dėl *Verwaltungsgericht Frankfurt am Main* (Vokietija) 2010 m. kovo 29 d. sprendimais, kuriuos Teisingumo Teismas gavo 2010 m. balandžio 2 d., pagal SESV 267 straipsnį pateiktų prašymų priimti prejudicinį sprendimą bylose

Gerhard Fuchs (C-159/10),

Peter P. Köhler (C-160/10)

prieš

Land Hessen

TEISINGUMO TEISMAS (antroji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkas J. N. Cunha Rodrigues, teisėjai A. Rosas, U. Lõhmus, A. Ó Caoimh ir P. Lindh (pranešėja),

* Proceso kalba: vokiečių.

generalinis advokatas Y. Bot,
posėdžio sekretorius K. Malacek, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2011 m. balandžio 5 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— *Land Hessen*, atstovaujamos advokato M. Deutsch,

— Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos T. Henze ir J. Möller,

— Airijos, atstovaujamos D. O'Hagan ir B. Doherty,

— Europos Komisijos, atstovaujamos V. Kreuschitz ir J. Enegren,

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinio advokato nuomone, nagrinėti bylą be išvados,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymai priimti prejudicinį sprendimą susiję su 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79), 6 straipsnio 1 dalies išaiškinimu.

2 Šie prašymai pateikti nagrinėjant ginčus atitinkamai tarp G. Fuchs ir P. P. Köhler ir Heseno federalinės žemės dėl jų išėjimo į pensiją sulaukus 65 m. amžiaus.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 2000/78 8, 9 ir 11 konstatuojamosiose dalyse numatyta:

„8) 1999 m. gruodžio 10–11 d. Helsinkio Europos Vadovų Tarybos patvirtintose 2000 m. Užimtumo gairėse pabrėžiamas poreikis kurti darbo rinką, kuri būtų palanki socialinei integracijai, suformuluojant nuoseklų politinių nuostatų rinkinį, skirtą kovai su diskriminacija, nukreipta prieš tokias grupes, kaip neįgalieji. Jose

taip pat pabrėžiamas poreikis ypač atkreipti dėmesį į paramą vyresnio amžiaus darbuotojams, kad jie taptų aktyvesne darbo jėga.

9) garantuojant visiems lygias galimybes, svarbiausia yra įsidarbinimas ir darbas, kurie ypač prisideda prie visapusiško piliečių dalyvavimo ekonominiame, kultūriniame ir socialiniame gyvenime bei jų galimybių realizavimo.

<...>

11) diskriminavimas dėl <...> amžiaus <...> gali pakenkti (ES) sutarties tikslų įgyvendinimui, ypač siekti pakankamai didelio užimtumo ir socialinės apsaugos lygio, gerinti gyvenimo lygį ir gyvenimo kokybę, siekti ekonominės ir socialinės sanglaudos bei vienybės, ir laisvo asmenų judėjimo."

4 Direktyvos 2000/78 25 konstatuojamojoje dalyje nustatyta:

„Diskriminavimo dėl amžiaus draudimas yra svarbiausia Užimtumo gairėse išdėstytų tikslų įgyvendinimo ir darbo jėgos įvairovės skatinimo priemonė. Vis dėlto tam tikromis aplinkybėmis galima pateisinti skirtingą požiūrį dėl amžiaus, todėl reikia priimti specialias nuostatas, kurios galėtų būti skirtingos, atsižvelgiant į valstybėse narėse susiklosčiusią padėtį. Todėl būtina įžvelgti skirtingo požiūrio, kurį pateisina teisėta užimtumo politika, darbo rinka ir profesinio mokymo tikslai, ir diskriminacijos, kuri turi būti uždrausta, skirtumus."

5 Pagal šios direktyvos 1 straipsnį jos tikslas – „nustatyti kovos su diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos užimtumo ir profesinėje srityje bendrus pagrindus siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą“.

6 Minėtos direktyvos 2 straipsnio 1 dalies ir 2 dalies a punkte nustatyta:

„1. Šioje direktyvoje „vienodo požiūrio principas“ reiškia, kad dėl kurios nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos.

2. Šio straipsnio 1 dalyje:

a) tiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl bet kurios iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo būti elgiamasi su kitu asmeniu.“

7 Direktyvos 2000/78 3 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalyje numatyta:

„Neviršijant Bendrijai suteiktų įgaliojimų, ši direktyva taikoma visiems asmenims tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje, įskaitant valstybines įstaigas:

<...>

c) įdarbinimui ir darbo sąlygoms, įskaitant atleidimą iš darbo ir atlyginimą;

<...>“

8 Šios direktyvos 6 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Nepaisydamos 2 straipsnio 2 dalies, valstybės narės gali numatyti, kad skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra diskriminacija, jei pagal nacionalinę teisę jį objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, įskaitant teisėtos užimtumo politikos, darbo rinkos ir profesinio mokymo tikslus, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Toks skirtingas poveikis, be kitų dalykų, gali apimti:

a) specialių sąlygų nustatymą siekiant įsidarbinti ir profesinio mokymo, įdarbinimui ir darbui, įskaitant atleidimą iš darbo ir apmokėjimo sąlygas, jaunimui, pagyvenusio amžiaus asmenims ir už priežiūrą atsakingiems asmenims, siekiant skatinti jų profesinę integraciją ir užtikrinti jų apsaugą;

b) minimalaus amžiaus, profesinės patirties ar darbo stažo nustatymą siekiant įsidarbinti arba gauti tam tikrų su darbu susijusių privilegijų;

c) maksimalaus įdarbinimo amžiaus nustatymą, paremtą su konkrečiomis pareigomis susijusiam mokymui keliamais reikalavimais arba su poreikiu nustatyti atitinkamą išdirbtą laikotarpį iki išėjimo į pensiją.

2. Nepaisydamos 2 straipsnio 2 dalies, valstybės narės gali numatyti, kad amžiaus, kurio sulaukus suteikiama arba įgyjama teisė gauti senatvės ar invalidumo pensiją, nustatymas pagal profesinės socialinės apsaugos sistemas, įskaitant pagal šias sistemas nustatomą skirtingą darbuotojų amžių arba sudaromas darbuotojų grupes arba nustatomas darbuotojų kategorijas, ir pagal tokias sistemas aktuariniams apskaičiavimams taikomi su amžiumi susiję kriterijai nelaikomi diskriminacija dėl amžiaus, jei dėl to nepradedama diskriminuoti dėl lyties.“

Nacionalinės teisės aktai

9 Federalinis teisės aktų leidėjas perkėlė Direktyvą 2000/78 į nacionalinę teisę 2006 m. rugpjūčio 14 d. Bendruoju vienodo požiūrio įstatymu (*Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz*) (*BGBl.* 2006 I, p. 1897), iš dalies pakeistu 2009 m. vasario 5 d. įstatymo (*BGBl.* 2009 I, p. 160) 15 straipsnio 66 dalimi.

10 Šis teisės aktų leidėjas priėmė nuostatas dėl federalinės žemės ir komunų tarnautojų išėjimo į pensiją, įtvirtintas 2008 m. birželio 17 d. Įstatymo dėl tarnautojų statuso reglamentavimo federalinėse žemėse (*Beamtenstatusgesetz*) (*BGBl.* 2008 I, p. 1010) 25 straipsnyje, iš dalies pakeistame 2009 m. vasario 5 d. įstatymo (*BGBl.* 2009 I, p. 160) 15 straipsnio 16 dalimi, kuriose numatyta:

„Tarnautojai išeina į pensiją sulaukę amžiaus ribos.“

11 Pačioje šioje nuostatoje ši amžiaus riba nenustatyta, tai padaryti paliekama federalinei žemei.

12 Heseno federalinės žemės tarnautojų įstatymo (*Hessisches Beamtengesetz*), iš dalies pakeisto 2009 m. gruodžio 14 d. įstatymu (toliau – HBG), 50 straipsnyje nustatytas Heseno federalinės žemės tarnautojų privalomo išėjimo į pensiją amžius:

„1. Tarnautojai išleidžiami į pensiją pasibaigus tam mėnesiui, kurį jie sulaukė 65 m. amžiaus (amžiaus riba).

2. Nukrypstant nuo 1 dalies, toliau išvardytiems tarnautojams taikomos šios nuostatos:

1) valstybinių mokyklų mokytojai išleidžiami į pensiją pasibaigus paskutiniam mokslo metų, kuriais jie sulaukė 65 m. amžiaus, mėnesiui;

2) aukštojo mokslo įstaigų profesoriai, dėstytojai, moksliniai ir kūrybiniai bendradarbiai, taip pat federalinės žemės aukštojo mokslo įstaigose specialias užduotis atliekantis mokymo personalas išleidžiami į pensiją pasibaigus paskutiniam semestro, kurį jie sulaukė 65 m. amžiaus, mėnesiui.

3. Atsižvelgiant į tarnybos interesą, tarnautojo prašymu išėjimas į pensiją gali būti atidėtas, viršijant 65 m. amžių, daugiausia vienų metų laikotarpiams, bet kuriuo atveju neviršijant 68 m. pensinio amžiaus. Sprendimą priima didžiausius įgaliojimus hierarchinėje struktūroje turinti institucija arba jos paskirta institucija.“

13 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad 1992 m. tarnautojams buvo leidžiama dirbti toliau viršijant amžiaus ribą, jeigu buvo pateikiamas prašymas ir tai neprieštaravo tarnybos interesui. Nuo 1992 m. toliau dirbti buvo galima su sąlyga, kad tai atitinka tarnybos interesą.

14 HBG numatyta speciali nuostata dėl tarnautojų, kurie buvo paskirti eiti pareigas terminuotą laiką juos tiesiogiai išrinkus, kaip antai merai arba vietos patarėjai, pensinio amžiaus ribos. Jie išeina į pensiją, sulaukę 71 m. amžiaus, jeigu jų mandatas nepasibaigė iki šios dienos.

15 Federaliniu lygiu iki 2009 m. vasario 12 d. bendra tarnautojų pensinio amžiaus riba buvo 65 m. Nuo šios datos teisės akte numatyta laipsniškai ilginti šią amžiaus ribą iki 67 m. Faktinių aplinkybių metu panašios nuostatos buvo priimtos kai kuriose federalinėse žemėse, tačiau ne Heseno federalinėje žemėje.

16 Nuo 2008 m. sausio 1 d. ne viešosios tarnybos srityje Socialinio kodekso VI knygos (*Sozialgesetzbuch, sechstes Buch*), taikomos darbuotojams, kurių padėtis reglamentuojama pagal privatinę teisę, 35 straipsnyje taip pat numatyta laipsniškai ilginti pensinį amžių iki 67 m., kurio sulaukus atsiranda teisė į pensiją. Pagal pereinamojo laikotarpio nuostatas asmenims, gimusiems iki 1947 m. sausio 1 d., taikomas 65 m. pensinis amžius.

Pagrindinės bylos ir prejudiciniai klausimai

17 Pagrindinių bylų faktinės aplinkybės iš esmės yra beveik identiškos ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimai tokie patys.

18 Ieškovai abiejose pagrindinėse bylose G. Fuchs ir P. Köhler gimę 1944 m., dirbo pagrindiniais prokurorais iki 65 m. amžiaus, kurio sulaukė 2009 m., ir kuomet jie turėjo išeiti į pensiją pagal HBG 50 straipsnio 1 dalį.

19 Suinteresuotieji asmenys pateikė prašymus likti tarnyboje dar vienus metus remdamiesi HBG 50 straipsnio 3 dalimi.

20 Teisingumo ministrui ir Heseno federalinei žemei atmetus jų prašymus tuo pagrindu, kad dėl tarnybos intereso nereikia, kad jie toliau liktų tarnyboje, ieškovai pagrindinėse bylose pateikė šiam ministrui skundą ir pradėjo procedūrą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo *Verwaltungsgericht Frankfurt am Main* (Frankfurto prie Maino administracinis teismas).

21 Šis teismas patenkino pateiktus prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių ir nurodė Heseno federalinei žemei palikti G. Fuchs ir P. P. Köhler toliau tarnyboje. Dėl *Verwaltungsgericht Frankfurt am Main* sprendimų buvo pateiktas apeliacinis skundas *Hessischer Verwaltungsgerichtshof* (Heseno administracinis teismas), kuris juos panaikino ir atmetė suinteresuotųjų asmenų pateiktus prašymus dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Nuo 2009 m. spalio 1 d. jie nebegali vykdyti pagrindinio prokuroro pareigų ir gauna senatvės pensiją.

22 Heseno federalinės žemės teisingumo ministro sprendimais taip pat atmetus G. Fuchs ir P. Köhler skundus, jie dėl šių sprendimų pateikė ieškinius *Verwaltungsgericht Frankfurt am Main*.

23 Šiam teismui kyla abejonių, ar amžiaus riba, nustatyta prokuroro pareigoms, atitinka Direktyvos 2000/78 6 straipsnį. Jo manymu, tokias pareigas einančių asmenų privalomas išėjimas į pensiją sulaukus 65 m. yra diskriminacija dėl amžiaus, pažeidžianti Direktyvos 2000/78 nuostatas.

24 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, jog ginčijama nuostata buvo priimta tuo metu, kai buvo manoma, kad nuo šio amžiaus tinkamumas

dirbti yra nepakankamas. Šiuo metu tyrimai rodo, kad šis tinkamumas gali skirtis kiekvieno atskiro asmens atveju. Be to, dėl pailgėjusios gyvenimo trukmės teisės aktų leidėjas federaliniu lygiu dirbantiems tarnautojams ir privačiame sektoriuje dirbantiems darbuotojams pailgino iki 67 m. bendrą išėjimo į pensiją ir teisės gauti pensiją amžiaus ribą. Tai pat HBG numatyta, kad tarnautojai, paskirti į pareigas juos išrinkus, gali jas eiti iki 71 m. amžiaus.

25 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo manymu, iš Heseno federalinės žemės pastabų dėl 1962 m. redakcijos HBG matyti, kad šiuo įstatymu siekiama skatinti jaunimo užimtumą ir taip užtikrinti tinkamą amžiaus struktūrą. Vis dėlto toks tikslas nėra objektyvus pateisinimas, nes nacionalinėje teisėje nėra pakankamai tikslaus kriterijaus, skirto apibrėžti amžiaus struktūrą, kurią būtų galima kvalifikuoti kaip palankią ar nepalankią. Toks tikslas patenkintų ne bendrąjį, o individualų darbdavio interesą. Bet kuriuo atveju Heseno federalinė žemė nenurodė, jos manymu, tinkamos amžiaus struktūros pobūdžio ir priežasčių. Iš jos pateiktų duomenų matyti, kad didelę šiuo metu ministerijose dirbančių darbuotojų dalį sudaro jaunimas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas priduria, kad neseniai atliktos studijos rodo, jog nėra koreliacijos tarp privalomo asmenų, sulaukusių amžiaus ribos, išėjimo į pensiją ir jaunimo įdarbinimo. Šis teismas taip pat klausia, ar remiantis duomenimis, susijusiais tik su Heseno federaline žeme ir joje dirbančiais tarnautojais, kuriems taikoma viešoji teisė ir kurie sudaro tik nedidelę šios žemės ir atitinkamos valstybės narės darbuotojų dalį, galima patvirtinti, kad egzistuoja bendrojo intereso tikslas, ir ar toks tikslas neturėtų būti taikomas plačiau, būtent apimant visus Heseno žemės tarnautojus ir darbuotojus ar netgi visus šios valstybės narės tarnautojus ir darbuotojus.

26 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas priduria, kad prokurorams išėjus į pensiją ne visuomet įdarbinama į atsilaisvinusias darbo vietas. Jo manymu, taip Heseno federalinė žemė siekia taupyti biudžeto lėšas.

27 Be to, kai kurios priemonės nėra suderintos. Ypač taip yra, kalbant apie galimybę palikti tarnyboje darbuotoją iki 68 m. amžiaus, nepaisant nenuginčijamos prielaidos dėl netinkamumo tarnybai nuo 65 m., draudimą savo noru išeiti nesulaukus šio amžiaus ir apie išėjimo į pensiją amžiaus ilginimą, jau numatytą kai kuriuose teisės aktuose.

28 Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar [HBG] nuostatos dėl privalomos valstybės tarnautojams taikomos išėjimo į pensiją amžiaus ribos, vertinamos pagal Sąjungos teisės kriterijus, grindžiamos bendrojo intereso tikslu?

Šiuo atžvilgiu kyla tokie konkretūs klausimai:

— Kokie konkretūs reikalavimai Sąjungos teisės požiūriu keltini tokiam bendrojo intereso tikslui? Į kokius papildomus klausimus turėtų atsakyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, aiškindamasis faktines aplinkybes?

— Ar suinteresuotumas taupyti biudžeto lėšas ir išlaidas žmogiškiesiems ištekliams, šiuo atveju vengimas įdarbinti naujus darbuotojus, siekiant sumažinti personalo išlaidas, yra teisėtas tikslas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 <...> 6 straipsnio 1 dalį?

— Ar darbdavio tikslas iš dalies planuoti galutinį valstybės tarnautojų pasitraukimą iš profesinio gyvenimo gali būti pripažintas teisėtu bendrojo intereso tikslu net tuomet, kai HBG ar Federalinio įstatymo dėl žemių tarnautojų sta-

tuso taikymo srityje kiekvienas darbdavys gali suformuoti ir įgyvendinti savo personalo administravimo planus?

— Ar suinteresuotumas „palankiu amžiaus pasiskirstymu“ arba „palankia amžiaus struktūra“ gali būti pripažintas bendrojo intereso tikslu, nors šiuo atžvilgiu nėra amžiaus pasiskirstymui ar amžiaus struktūrai skirtų bendrųjų standartų ar įstatyminio reglamentavimo?

— Ar suinteresuotumas sudaryti valstybės tarnautojams profesinės karjeros galimybes gali būti laikomas teisėtu bendrojo intereso tikslu, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 <...> 6 straipsnio 1 dalį?

— Ar amžiaus ribos reglamentavimas, skirtas išvengti atskirų teisinių ginčų su vyresnio amžiaus darbuotojais dėl jų tinkamumo tarnybai, yra teisėtas bendrojo intereso tikslas?

— Ar bendruoju interesu, numatytu Direktyvos 2000/78 <...> 6 straipsnio 1 dalyje, reikalaujama, kad užimtumo politikos koncepcija apimtų ne tik pavienius darbdavius? Jeigu taip, kiek ši koncepcija turi būti vientisa ir privaloma?

— Ar atskiri valstybės tarnautojų grupių, šiuo atveju – valstybės tarnautojų, kuriems taikomas HBG, darbdaviai apskritai gali siekti bendrojo intereso tikslų tokiomis ribotai asmenų grupei taikomomis amžiaus ribos nuostatomis?

— Kokiomis sąlygomis pavienių darbdavių siekiamas teisėtas, tačiau neprivalomas tikslas, kad būtų užimtos dėl išėjimo į pensiją atsilaisvinusios vietos įdarbinant naujus tarnautojus, prireikus paaukštinant jau dirbančius darbuotojus, gali būti laikomas atitinkančiu bendrojo intereso tikslą, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 <...> 6 straipsnio 1 dalį? Ar rėmimasis bendruoju interesu, be bendrų teiginių, kad reglamentavimas skirtas šiam tikslui, turi būti grindžiamas ir statistikos duomenimis arba kitomis žiniomis, leidžiančiomis daryti išvadą dėl pakankamo tokio tikslo rimtumo ir faktinio įgyvendinimo?

2. a) Kokie konkretūs reikalavimai keltini amžiaus ribai, kaip tai suprantama pagal HBG, kad ji būtų tinkama ir leistų įgyvendinti siekiamą tikslą?

b) Ar būtina atlikti išsamesnius tyrimus, siekiant nustatyti preliminarų savanoriškai tarnyboje liekančių, amžiaus ribą pasiekusių valstybės tarnautojų skaičių, palyginti su valstybės tarnautojų, kurie, pasiekę amžiaus ribą, gauna visą pensiją ir todėl bet kuriuo atveju nori pasitraukti iš tarnybos, skaičiumi? Ar šiuo atžvilgiu nebūtų tinkamiau savanoriškam pasitraukimui iš tarnybos suteikti pirmenybę prieš privalomą išėjimą, kol nuostatomis dėl mažesnės pensijos, jeigu ji pradedama gauti iki pasiekiamas įprastas senatvės pensijos amžius, išvengiama neproporcingų biudžeto sąnaudų ir su tuo susijusių personalo išlaidų (teikiama pirmenybė savanoriškam išėjimui į pensiją, o ne privalomajam, kaip tinkamesniam ir galiausiai ne mažiau priimtinam reglamentavimui)?

c) Ar tai, kad valstybės tarnautojų atveju, kai jie sulaukia tam tikro vyresnio amžiaus, kaip antai šiuo atveju – 65 m., bendrai daroma nenuginčijama prielaida dėl jų netinkamumo tarnybai ir todėl automatiškai nutraukiami tarnybiniai santykiai, gali būti laikoma tinkama ir būtina priemone?

d) Ar tinkama tai, kad iš principo įmanomas tolesnis darbas viešojoje tarnyboje ne ilgiau kaip iki 68 m. amžiaus siejamas vien su ypatingais tarnautojo darbdavio interesais, o nesant tokių interesų tarnybos santykiai privalomai nutraukiami be jokių teisinių galimybių vėl užimti valstybės tarnautojo pareigas?

e) Ar dėl tokio amžiaus ribos reglamentavimo, kai numatytas privalomas pasitraukimas iš profesinio gyvenimo, o ne paprasčiausiai nustatytos pagal Direktyvos 2000/78 <...> 6 straipsnio 2 dalį leistinos teisės į nesumažintą pensiją sąlygos, tai nelemia nepagrįsto vyresnio amžiaus žmonių interesų nuvertinimo, palyginti su jaunimo interesais, kurie iš principo nėra labiau vertingi?

f) Jeigu naujų tarnautojų įdarbinimo ir (arba) paaukštinimo skatinimo tikslas būtų pripažintas teisėtu, kyla klausimas, kokie detalesni reikalavimai faktiškai keltini, siekiant įrodyti, kiek tokios galimybės iš tiesų išnaudojamos kiekvieno konkretaus nuostatas dėl amžiaus ribos taikančio darbdavio atveju ar visų į įstatymo taikymo sritį patenkančių darbdavių atveju, įskaitant arba neįskaitant bendroje darbo rinkoje veikiančius darbdavius?

g) Ar turint omenyje jau šiandien pastebimas demografinio pobūdžio darbo rinkos spragas, netrukus atsirasiantį visų rūšių darbo jėgos poreikį, t. y. taip pat federacijos ir federalinių žemių viešojoje tarnyboje, yra tinkama ir būtina versti tęsti tarnybą pageidaujančius tarnautojus vis dėlto palikti valstybės tarnybą, nors netrukus atsiras didelis personalo poreikis, kurį vargu ar galės patenkinti darbo rinka? Ar šiuo atžvilgiu reikalingi konkrečių ūkio šakų darbo rinkos duomenys, kuriuos prireikus būtų galima surinkti vėliau?

3. a) Kokie reikalavimai keltini, siekiant suderinti Heseno federalinės žemės ir prireikus visos federacijos nuostatas, reglamentuojančias amžiaus ribą?

b) Ar Heseno tarnautojų įstatymo 50 straipsnio 1 dalis ir 50 straipsnio 3 dalis gali būti laikomos neprieštaraujančiomis viena kitai, jeigu iš principo įmanomas tolesnis darbas net pasiekus amžiaus ribą priklauso vien nuo darbdavio interesų?

c) Ar aiškinant Heseno tarnautojų įstatymo 50 straipsnio 3 dalį atsižvelgiant į direktyvą (2000/78) jis turėtų būti aiškinamas taip, kad, siekiant išvengti nepateisinamos diskriminacijos dėl amžiaus, tarnautojas visuomet turi toliau dirbti, kai tam neprieštarauja tarnybos interesai? Kokie reikalavimai prireikus turėtų būti įvykdyti, siekiant įrodyti tokį interesą? Ar šiuo atžvilgiu darytina prielaida, jog dėl tarnybos interesų reikia, kad tarnautojas toliau dirbtų, antraip būtų konstatuotina nepateisinama diskriminacija dėl amžiaus?

d) Kaip tokį reikalaujamą Heseno tarnautojų įstatymo 50 straipsnio 3 dalies aiškinimą, nepaisant jau nutrauktų tarnybinių santykių, būtų galima panaudoti pareiškėjo tarnybiniams santykiams pratęsti ar atnaujinti? Ar tokiu atveju Heseno tarnautojų įstatymo 50 straipsnio 1 dalis bet kuriuo atveju turėtų būti netaikoma, kol asmeniui sueis 68 m.?

e) Ar tinkama ir būtina, viena vertus, numačius pensijos sumažinimą visam laikui apsunkinti savanorišką išėjimą į pensiją nuo 60 m. ar 63 m. ir, kita vertus, uždrausti toliau dirbti sulaukus 65 m., nebent darbdavys išimties tvarka suinteresuotas tolesniu tarnautojo darbu?

f) Ar Heseno tarnautojų įstatymo 50 straipsnio 1 dalies tinkamumas ir būtinumas nėra paneigiami dėl palankesnių nuostatų, taikomų ne visą darbo dieną sulaukus tam tikro amžiaus dirbantiems tarnautojams arba laikiniesiems tarnautojams?

g) Kokią reikšmę nuoseklumui turi tarnybinius santykius, darbo ir socialinį draudimą reglamentuojančiuose teisės aktuose esančios skirtingos nuostatos, kuriomis, pirma, siekiama visam laikui padidinti amžiaus ribą, nuo kurios galima gauti nesumažintą senatvės pensiją, antra, draudžiama atleisti iš darbo dėl to, kad pasiekiamas visai senatvės pensijai gauti nustatytas amžius, ir, trečia, nustatyta, kad tarnybiniai santykiai neišvengiamai nutrūksta pasiekus būtent šį amžių?

h) Ar nuoseklumui turi reikšmės tai, kad laipsniškas amžiaus ribos kėlimas socialinio draudimo sferoje ir federacijos bei tam tikrų federalinių žemių tarnautojų teisinę padėtį reglamentuojančiuose teisės aktuose visų pirma tenkina tarnautojų interesus, kad jiems kuo vėliau būtų pradėtos taikyti sugriežtintos sąlygos visai senatvės pensijai gauti? Ar šie klausimai gali būti nereikšmingi dėl to, kad Heseno tarnautojų įstatymo galiojimo teritorijoje amžiaus riba valstybės tarnautojams dar nebuvo pakelta, nors toks padidinimas netrukus įsigalios pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims?“

29 2010 m. gegužės 6 d. Teisingumo Teismo pirmininko nutartimi bylos C-159/10 ir C-160/10 buvo sujungtos, kad būtų bendrai vykdoma rašytinė ir žodinė proceso dalys bei priimtas galutinis sprendimas.

Dėl prejudicinių klausimų

30 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kelia daug klausimų, kurie iš esmės sugrupuoti į tris grupes ir kai kurie iš jų susiję su nacionalinės teisės aiškinimu. Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kad Teisingumo Teismas pagal SESV 267 straipsnį neturi kompetencijos priimti prejudicinio sprendimo dėl nacionalinės teisės normų aiškinimo. Teisingumo Teismas gali nagrinėti tik Sąjungos teisės nuostatas (visų pirma žr. 2006 m. sausio 10 d. Sprendimo *Cassa di Risparmio di Firenze ir kt.,* C-222/04, Rink. p. I-289, 63 punktą).

31 Taigi reikia atsakyti į klausimus, atsižvelgiant į šį ribojimą.

Dėl pirmojo klausimo

32 Savo pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Direktyva 2000/78 draudžiamas toks įstatymas, kaip antai HBG, kuriame numatytas privalomas tarnautojų, nagrinėjamu atveju prokurorų, išėjimas į pensiją sulaukus 65 m. amžiaus, numatant jiems galimybę toliau dirbti, jeigu to reikia dėl tarnybos intereso, iki maksimalios 68 m. amžiaus ribos, kai šiuo įstatymu siekiama vieno ar kelių tikslų, t. y. užtikrinti „palankią amžiaus struktūrą“, planuoti išėjimo į pensiją atvejus, paaukštinti tarnautojus, išvengti ginčų arba taupyti biudžeto lėšas.

33 Neginčijama, kad Heseno žemės tarnautojų, konkrečiai kalbant, prokurorų, darbo sutarties nutraukimas, kai jie sulaukia amžiaus, kuomet suteikiama teisė į viso dydžio pensiją, būtent 65 m. amžiaus, yra nevienodas požiūris dėl amžiaus, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies a punktą.

34 Tokia nuostata, kaip antai HBG 50 straipsnio 1 dalis, iš tiesų daro poveikį darbo sąlygoms, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 3 straipsnio 1 dalies c punktą, nes ja draudžiama aptariamiems prokurorams toliau dirbti sulaukus 65 m. amžiaus. Be to, kadangi šia dalimi šie asmenys vertinami mažiau palankiai nei asmenys, kurie dar nesulaukė šio amžiaus, šia nuostata nustatomas skirtingas požiūris dėl amžiaus, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 2 straipsnio 1 dalį.

35 Šiuo klausimu Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje įtvirtinta, kad skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra diskriminacija, jei pagal nacionalinę teisę jį objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, įskaitant teisėtus užimtumo politikos, darbo rinkos ir profesinio mokymo tikslus, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

36 Siekiant atsakyti į pateiktą klausimą, reikia išsiaiškinti, ar minėta nuostata pateisinta teisėtu tikslu ir ar priemonės, kurių imtasi siekiant šio tikslo, yra tinkamos ir būtinos.

Dėl teisėto tikslo egzistavimo

37 Visų pirma reikia išnagrinėti pasekmes, kurios kyla dėl to, kad HBG nėra konkrečiai nurodytas juo siekiamas tikslas, taip pat kylančias dėl šio tikslo pakeitimo ir konteksto, kuriam esant jo siekiama, ir galimybę siekti kelių tikslų.

38 Pirma, iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad HBG nėra aiškiai apibrėžtas tikslas, kurio siekiama jo 50 straipsnio 1 dalimi, nustatant tarnautojams 65 m. amžiaus ribą.

39 Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas ne kartą yra nurodęs, jog iš Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalies neišplaukia, kad jei nagrinėjamuose nacionalinės teisės aktuose tiksliai nenurodytas jais siekiamas tikslas, tai automatiškai reiškia, kad jie negali būti pateisinami pagal šią nuostatą. Nesant tokio patikslinimo vis dėlto svarbu, jog kiti su atitinkamo akto bendru kontekstu susiję elementai leistų nustatyti juo siekiamą tikslą, kad būtų galima vykdyti teisminę kontrolę, norint išsiaiškinti, ar šis tikslas yra teisėtas ir ar jam įgyvendinti imtasi tinkamų ir būtinų priemonių (2007 m. spalio 16 d. Sprendimo *Palacios de la Villa*, C-411/05, Rink. p. I-8531, 56 ir 57 punktai; 2010 m. sausio 12 d. Sprendimo *Petersen*, C-341/08, Rink. p. I-47, 40 punktas ir 2010 m. spalio 12 d. Sprendimo *Rosenbladt*, C-45/09, Rink. p. I-9391, 58 punktas).

40 Dėl siekiamo tikslo pakeitimo iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad iš pradžių HBG 50 straipsnis buvo grindžiamas nenuginčijama prielaida dėl netinkamumo tarnybai nuo 65 m. amžiaus. Per posėdį Heseno federalinės žemės atstovai ir Vokietijos vyriausybė pabrėžė, kad ši prielaida nebeturi būti laikoma amžiaus ribos pagrindu ir kad teisės aktų leidėjas pripažino, jog asmenys gali būti tinkami dirbti ir viršiję šią amžiaus ribą.

41 Šiuo atžvilgiu reikia nurodyti, jog vien tai, kad pasikeitė kontekstas, kuriam esant buvo priimtas įstatymas, dėl ko buvo pakeistas šio įstatymo tikslas, nereiškia, jog šiuo įstatymu nebesiekiama teisėto tikslo, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį.

42 Aplinkybės gali pasikeisti, tačiau įstatymas gali likti galioti dėl kitų priežasčių.

43 Be to, šiose pagrindinėse bylose, be pasikeitimo, susijusio su tinkamumo dirbti sulaukus 65 m. amžiaus koncepcija, dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytos aplinkybės, kad amžiaus riba buvo nustatyta, kai buvo aukštas darbingumo lygis, ir palikta galioti nedarbo laikotarpiu, galėjo būti pakeistas siekiamas tikslas, nesudarant kliūčių jam likti teisėtam.

44 Kalbant apie kelių tikslų nurodymą tuo pačiu metu, pažymėtina, kad iš teismo praktikos matyti, jog tai, kad kartu siekiama kelių tikslų, netrukdo tikslą laikyti teisėtu, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį.

45 Taip buvo byloje, kurioje priimtas minėtas Sprendimas *Rosenbladt*; jo 43 ir 45 sprendimuose Teisingumo Teismas nusprendė, kad tikslai, nurodyti Vokietijos vyriausybės, gali būti laikomi susijusiais su Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalyje numatytais tikslais.

46 Nurodyti tikslai gali būti susiję tarpusavyje (šiuo klausimu žr. 2010 m. lapkričio 18 d. Sprendimo *Georgiev*, C-250/09 ir C-268/09, Rink. p. I-11869, 45, 46 ir 68 punktus) arba suskirstyti pagal svarbą, kaip antai byloje, kurioje priimtas minėtas Sprendimas *Petersen*, kuriame, kaip matyti iš jo 41 ir 65 punktų, Vokietijos vyriausybė iš esmės rėmėsi vienu tikslu, o kitu – tik papildomai.

Dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytų tikslų

47 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad HBG 50 straipsnio 1 dalimi siekiama, be kita ko, užtikrinti „palankią amžiaus struktūrą“, kurioje pagal aptariamą profesiją, būtent prokurorų, tuo pačiu metu dirba jaunimas, pradedantis savo karjerą, ir vyresni darbuotojai, kurie jau pažengę karjeros laiptais. Heseno

federalinė žemė ir Vokietijos vyriausybė tvirtina, kad tai yra pagrindinis šia nuostata siekiamas tikslas. Įpareigojimu išeiti į pensiją sulaukus 65 m. amžiaus, jų manymu, siekiama pusiausvyros tarp kartų, o su tuo susiję kiti trys prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo minėti tikslai, būtent – veiksmingai planuoti išėjimą į pensiją ir įdarbinimą, skatinti jaunimo įdarbinimą ir paaukštinimą ir vengti ginčų dėl darbuotojo tinkamumo tarnybai sulaukus šio amžiaus.

48 Heseno federalinė žemė ir Vokietijos vyriausybė tvirtina, kad dėl įvairaus amžiaus asmenų buvimo atitinkamoje viešojoje tarnyboje taip pat galima vyresniųjų patirtį perduoti jaunesniems, o šie gali pasidalyti neseniai įgytomis žiniomis; taip sudaromos geresnės galimybės pasiūlyti tinkamas ir kokybiškas viešosios tarnybos paslaugas.

49 Reikia priminti, kad pagal teismo praktiką įdarbinimo skatinimas neginčijamai yra teisėtas valstybių narių socialinės ar užimtumo politikos tikslas, visų pirma kai siekiama sudaryti palankesnes sąlygas šioje profesijoje įdarbinti jaunimą (minėto Sprendimo *Georgiev* 45 punktas). Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad dirbant kartu skirtingų kartų darbuotojams taip pat būtų prisidedama prie vykdomos veiklos kokybės gerinimo, visų pirma skatinant pasikeitimą patirtimi (šiuo klausimu dėl mokymo personalo ir tyrėjų žr. minėto Sprendimo *Georgiev* 46 punktą).

50 Taip pat reikia nurodyti, kad tikslas nustatyti amžiaus struktūrą, atsižvelgiant į pusiausvyrą tarp jaunų ir vyresnių tarnautojų, siekiant skatinti jaunimo įdarbinimą ir paaukštinimą, gerinti personalo administravimą ir vengti galimų ginčų dėl tinkamumo tarnybai nuo tam tikro amžiaus, taip pat užtikrinti tinkamas ir kokybiškas paslaugas, gali būti teisėtas darbo politikos ir darbo rinkos tikslas.

51 Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar tokia priemonė, kaip antai HBG 50 straipsnio 1 dalis, labiau atitinka darbdavio, o ne bendrąjį interesą. Konkrečiai kalbant, jis kelia klausimą, ar tik Heseno žemės priimtos priemonės dėl dalies darbuotojų, šiuo atveju tarnautojų, kurių dalį sudaro prokurorai, skirtos pernelyg ribotai asmenų grupei, kad ją būtų galima laikyti priemone, kuria siekiama bendrojo intereso.

52 Teisingumo Teismas nusprendė, kad tikslai, kuriuos galima laikyti „teisėtais“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį, yra bendrojo intereso tikslai, kurie skiriasi nuo vien individualių motyvų, būdingų darbdavio situacijai, kaip antai išlaidų sumažinimo ar konkurencingumo gerinimo, neatmetant galimybės, kad nacionalinės teisės norma gali suteikti darbdaviams tam tikro lankstumo, siekiant minėtų teisėtų tikslų (šiuo klausimu žr. 2009 m. kovo 5 d. Sprendimo *Age Concern England*, C-388/07, Rink. p. I-1569, 46 punktą).

53 Reikia konstatuoti, kad tokie tikslai, kaip nurodytieji šio sprendimo 50 punkte, kuriais atsižvelgiama į visų atitinkamų tarnautojų interesus, kiek tai susiję su užimtumo politika ir darbo rinka, kai siekiama užtikrinti kokybiškas viešąsias paslaugas, šiuo atveju teisines, gali būti laikomi bendrojo intereso tikslais.

54 Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad kompetentingos nacionalinės, regiono ar sektoriaus institucijos turi turėti galimybę pakeisti priemones, kurių buvo imtasi siekiant įgyvendinti bendrąjį teisėtą interesą, pavyzdžiui, jas pritaikydamos prie pasikeitusios užimtumo situacijos atitinkamoje valstybėje narėje (minėto Sprendimo *Palacios de la Villa* 70 punktas).

55 Taip pat aplinkybė, kad nuostata priimta regiono lygiu, netrukdo ja siekti teisėto tikslo, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį. Tokioje valstybėje, kaip antai Vokietijos Federacinė Respublika, teisės aktų leidėjas gali manyti,

kad atsižvelgiant į visų atitinkamų asmenų interesą žemės, o ne federalinės valdžios institucijos turi priimti tokias su šia nuostata susijusias įstatymines priemones, kokios yra dėl tarnautojų išėjimo į pensiją amžiaus.

56 Žinoma, išėjimas į pensiją, privalomas sulaukus 65 m., kaip numatyta HBG 50 straipsnio 1 dalyje, turi būti laikomas tinkamu ir būtinu.

57 Dėl tokios priemonės tinkamumo Heseno federalinė žemė ir Vokietijos vyriausybė tvirtina, kad darbo vietų, ypač prokurorų, skaičius viešojoje tarnyboje yra ribotas, ypač aukštesnių kategorijų. Dėl biudžeto lėšų trūkumo galimybė sukurti naujas darbo vietas yra ribota. Jos patikslina, kad prokurorai, kaip ir visi tarnautojai, yra paskiriami į nuolatinę tarnybą ir kad savo noru ir anksčiau jie išeina į pensiją tik išimtiniais atvejais. Taigi privalomo amžiaus išeiti prokurorams į pensiją nustatymas yra vienintelė priemonė tinkamai paskirstyti šį darbą tarp kartų.

58 Teisingumo Teismas dėl profesijų, kur laisvų darbo vietų skaičius buvo ribotas, jau pripažino kad nustatant įstatyme išėjimo į pensiją amžių buvo palengvintas jaunimo įdarbinimas (šiuo klausimu dėl su ligonių kasomis dirbančių stomatologų žr. minėto Sprendimo *Petersen* 70 punktą, o dėl universiteto profesorių – minėto Sprendimo *Georgiev* 52 punktą).

59 Dėl prokurorų profesijos Vokietijoje atrodo, kad galimybė verstis šia profesija yra ribojama reikalavimu jos nariams įgyti specialią kvalifikaciją, prieš tai sėkmingai baigus mokslų kursą ir parengiamąjį stažą. Be to, jaunimo įdarbinimas gali būti ribotas dėl to, kad tarnautojai paskiriami nuolatiniam darbui.

60 Tokiomis aplinkybėmis neatrodo nepagrįsta, kad, kompetentingų valstybės narės institucijų manymu, tokia priemonė, kaip antai HBG 50 straipsnio 1 dalis, gali padėti pasiekti tikslą nustatyti subalansuotą amžiaus struktūrą, siekiant palengvinti išėjimo į pensiją planavimą, užtikrinti tarnautojų paaukštinimą, ypač jaunesniųjų, ir išvengti ginčų, kurie gali kilti dėl išėjimo į pensiją.

61 Reikia priminti, kad valstybės narės turi didelę diskreciją, kai nustato šio tikslo įgyvendinimo priemones (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Palacios de la Villa* 68 punktą).

62 Vis dėlto valstybės narės neturėtų pažeisti draudimo diskriminuoti dėl amžiaus, kuris numatytas Direktyvoje 2000/78. Šio draudimo turi būti laikomasi, atsižvelgiant į teisę dirbti, kuri įtvirtinta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 15 straipsnio 1 dalyje.

63 Iš to matyti, kad ypatingas dėmesys turi būti kreipiamas į vyresnių darbuotojų dalyvavimą profesiniame, taip pat ekonominiame, kultūriniame ir socialiniame gyvenime. Šių asmenų dalyvavimu aktyviame gyvenime skatinama darbo jėgos įvairovė, kuri yra Direktyvos 2000/78 25 konstatuojamojoje dalyje pripažintas tikslas. Be to, taip prisidedama prie darbuotojų savirealizacijos ir atitinkamų darbuotojų gyvenimo kokybės, o tai atitinka Sąjungos teisės aktų leidėjo lūkesčius, išdėstytus šios direktyvos 8, 9 ir 11 konstatuojamosiose dalyse.

64 Vis dėlto į suinteresuotumą, kad šie asmenys toliau dirbtų, reikia atsižvelgti įvertinant kitus interesus, kurie gali skirtis. Asmenys, sulaukę amžiaus, suteikiančio teisę į pensiją, gali pageidauti ja pasinaudoti ir išeiti iš darbo, o ne toliau dirbti. Be to, jei

būtų numatytas automatiškas darbuotojų, sulaukusių pensinio amžiaus, darbo sutarčių nutraukimas, atsižvelgiant į interesą padalyti darbą tarp kartų, būtų skatinimas jaunimo įdarbinimas.

65 Taigi apibrėždamos savo socialinę politiką, atsižvelgdamos į politinius, ekonominius, socialinius, demografinius ir (arba) su biudžetu susijusius veiksnius atitinkamos nacionalinės institucijos gali pasirinkti pratęsti darbuotojų aktyvaus gyvenimo trukmę arba, atvirkščiai, numatyti ankstesnį šių išėjimą į pensiją (žr. minėto Sprendimo *Palacios de la Villa* 68 ir 69 punktus). Teisingumo Teismas nusprendė, kad šios institucijos turi rasti tinkamą pusiausvyrą tarp egzistuojančių skirtingų interesų ir neviršyti to, kas yra tinkama ir būtina siekiamam tikslui įgyvendinti (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Palacios de la Villa* 69 ir 71 punktus ir minėto Sprendimo *Rosenbladt* 44 punktą).

66 Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas pripažino, kad priemone dėl privalomo darbuotojų išėjimo į pensiją jiems sulaukus 65 m. amžiaus galima įgyvendinti tikslą skatinti įdarbinimą ir ji gali būti laikoma kaip nedarančia didelės žalos teisėtiems atitinkamų darbuotojų interesams, jeigu šie asmenys turi teisę į pensiją, kurios dydis negali būti laikomas nepagrįstu (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Palacios de la Villa* 73 punktą). Teisingumo Teismas dėl priemonės, kuria nustatomas automatinis darbo sutarčių nutraukimas sulaukus šio amžiaus sektoriuje, kuriame, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo manymu, šia priemone gali būti padaryta didelė finansinė žala atitinkamam darbuotojui, nurodė, kad ji neviršija to, kas būtina numatytiems tikslams pasiekti, būtent skatinti įdarbinimą. Teisingumo Teismas atsižvelgė į tai, kad darbuotojas galėjo pasinaudoti teise į pensiją ir toliau likęs darbo rinkoje, taip pat apsauga nuo diskriminacijos dėl amžiaus (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Rosenbladt* 73–76 punktus).

67 Šiose pagrindinėse bylose iš bylos medžiagos matyti, kad prokurorai iš principo išeina į pensiją sulaukę 65 m. amžiaus ir gauna visą pensiją, kuri sudaro apytikriai 72 % jų paskutinio darbo užmokesčio. Be to, HBG 50 straipsnio 3 dalyje numatyta galimybė

prokurorams dirbti dar trejus metus, kol sulauks 68 m., jeigu jie prašo ir to reikia dėl tarnybos intereso. Galiausiai pagal nacionalinę teisę nedraudžiama šiems asmenims užsiimti kita profesine veikla, kaip antai patarėjo teisės klausimais, nenumatant amžiaus ribos.

68 Atsižvelgiant į šiuos veiksnius, reikia nurodyti, kad tokia priemonė, kuria numatytas prokurorų išėjimas į pensiją jiems sulaukus 65 m. amžiaus, kaip antai esanti HBG 50 straipsnio 1 dalyje, neviršija to, kas būtina pasiekti tikslui – nustatyti subalansuotą amžiaus struktūrą, siekiant skatinti jaunimo įdarbinimą, gerinti personalo administravimą ir vengti galimų ginčų dėl darbuotojo tinkamumo tarnybai nuo tam tikro amžiaus.

69 Taip pat reikia nurodyti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia Teisingumo Teismo dėl tikslo, kuriuo siekiama sutaupyti biudžeto lėšų, teisėtumo, atsižvelgiant į Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį.

70 Tačiau Heseno federalinė žemė ir Vokietijos vyriausybė nurodė, kad, jų manymu, HBG 50 straipsnio 1 dalimi tokio tikslo nesiekiama. Heseno federalinės žemės nuomone, tai, jog kai kurie tarnautojai, šiuo atveju prokurorai, nebuvo pakeisti, paaiškinama ta aplinkybe, kad jie buvo paskirti dėl išimtinio specifinių ginčų padaugėjimo konkrečiu metu. Ši žemė pastebi, jog neatsižvelgiant į tai, kad jie nebuvo pakeisti, prokurorų skaičius išaugo nuo 2006 m.

71 Šiuo klausimu nacionalinis teismas turi patikrinti, ar biudžeto lėšų taupymo tikslas yra vienas iš HBG siekiamų tikslų.

72 Reikia priminti, kad klausimams, keliamiems dėl Sąjungos teisės išaiškinimo, kurių teisines ir faktines aplinkybes savo atsakomybe apibrėžia nacionalinis teismas ir šių aplinkybių tikslumo Teisingumo Teismui tikrinti nereikia, taikoma reikšmingumo prezumpcija (visų pirma žr. 2010 m. birželio 22 d. Sprendimo *Melki ir Abdeli*, C-188/10 ir C-189/10, Rink. p. I-5667, 27 punktą). Šioje byloje, kadangi nėra akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas visiškai nesusijęs su ginčo pagrindinėje byloje dalyku ar kad problema yra hipotetinė, Teisingumo Teismas turi atsakyti į pateiktą klausimą.

73 Kaip matyti iš šio sprendimo 65 punkto, priimant priemones dėl išėjimo į pensiją Sąjungos teisė nedraudžia valstybėms narėms tuo pačiu metu atsižvelgti į su biudžetu susijusius veiksnius kaip ir politinius, socialinius arba demografinius veiksnius tiek, kiek jos tai darydamos visų pirma laikosi bendrojo diskriminacijos dėl amžiaus draudimo principo.

74 Šiuo atžvilgiu, nors su biudžetu susiję veiksniai gali būti pagrindas valstybei narei pasirenkant socialinę politiką ir daryti įtaką priemonės, kurią ji nori priimti, pobūdžiui arba mastui, vien šie veiksniai negali būti teisėtas tikslas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį.

75 Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyva 2000/78 nedraudžiamas toks įstatymas, kaip antai HBG, kuriame numatytas privalomas tarnautojų, šiuo atveju prokurorų, išėjimas į pensiją jiems sulaukus 65 m. amžiaus, suteikiant galimybę toliau jiems dirbti, kai to reikia dėl tarnybos intereso, kol sulauks maksimalaus 68 m. amžiaus, jeigu šiuo įstatymu siekiama nustatyti subalansuotą amžiaus struktūrą, siekiant skatinti jaunimo įdarbinimą, gerinti personalo administravimą ir vengti galimų ginčų dėl darbuotojo tinkamumo tarnybai nuo tam tikro amžiaus ir jeigu šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Dėl antrojo klausimo

76 Savo antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, kokią informaciją turi pateikti valstybė narė, kad įrodytų, jog pagrindinėje byloje aptariama priemonė tinkama ir būtina, ypač ar turi būti pateikta statistika ir konkretūs skaičiai.

77 Iš minėto Sprendimo *Age Concern England* 51 punkto matyti, kad vien bendrų teiginių apie atitinkamos priemonės tinkamumą užimtumo politikos, darbo rinkos ar profesinių mokymų atžvilgiu nepakanka, siekiant įrodyti, kad šios priemonės tikslas gali pateisinti šio principo nesilaikymą, taip pat jie nėra informacija, leidžianti pagrįstai daryti išvadą, kad pasirinktos priemonės tinkamos šiam tikslui įgyvendinti.

78 Teisingumo Teismas taip pat šio sprendimo 67 punkte pabrėžė, kad pagal Direktyvos 2000/78 6 straipsnio 1 dalį valstybės narės pateikdamos pateisinimą turi labai gerai pagrįsti nurodyto tikslo teisėtumą.

79 Pagal Direktyvos 2000/78 15 konstatuojamąją dalį faktų, pagal kuriuos galima daryti prielaidą, jog buvo tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija, įvertinimas yra nacionalinių teismų ar kitų kompetentingų institucijų reikalas, remiantis nacionaline teise ar praktika. Pagal jas visų pirma gali būti numatyta, kad nustatyti netiesioginę diskriminaciją galima bet kokiomis priemonėmis, įskaitant statistikos įrodymais.

80 Siekiant įvertinti reikalaujamų įrodymų tikslumą, reikia priminti, kad valstybės narės turi didelę diskreciją pasirinkti, jų manymu, tinkamą priemonę.

81 Taigi šis pasirinkimas gali būti grindžiamas ekonominiais, socialiniais, demografiniais ir (arba) su biudžetu susijusiais veiksniais, kurie apima esamus ir patikrinamus duomenis, taip pat prognozes, kurios dėl savo pobūdžio gali būti netikslios ir su tam tikru netikrumo laipsniu. Be to, minėta priemonė gali būti grindžiama viešosios tvarkos sumetimais, kurie dažnai reiškia kelių galimų sprendimų derinimą, ir todėl nesuteikia tikrumo siekiamam rezultatui.

82 Nacionalinis teismas turi įvertinti pagal nacionalinės teisės taisykles jam pateiktos informacijos, kurioje, be kita ko, gali būti pateikti statistikos duomenys, įrodomąją vertę.

83 Taigi į antrąjį klausimą reikia atsakyti, jog norint įrodyti, kad aptariama priemonė yra tinkama ir būtina, ji neturi būti nepagrįsta, atsižvelgiant į siekiamą tikslą, ir turi būti pateisinta įrodymais, kurių įrodomąją vertę privalo įvertinti nacionalinis teismas.

Dėl trečiojo klausimo

84 Savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia dėl tokio įstatymo, kaip antai HBG, suderinamumo. Jis iš esmės klausia, ar šis įstatymas nėra nenuoseklus todėl, kad juo prokurorai įpareigojami išeiti į pensiją sulaukę 65 m. amžiaus, nors, pirma, juo leidžiama prokurorams tęsti veiklą iki 68 m. amžiaus, jeigu to reikia dėl tarnybos intereso, antra, juo siekiama riboti savanorišką išėjimą į pensiją sulaukus 60 m. arba 63 m. amžiaus, tokiu atveju sumažinant pensijos dydį, ir, trečia, federaliniuose ir daugelio kitų federalinių žemių įstatymuose, taikytinuose viešajai tarnybai bei socialinės apsaugos kodekse, taikytiname privačiame sektoriuje dirbantiems darbuotojams, numatyta laipsniškai pailginti nuo 65 iki 67 m. amžiaus ribą, suteikiančią teisę į visą pensiją.

85 Primintina, kad nacionalinės teisės aktai gali garantuoti nurodyto tikslo įgyvendinimą, tik jeigu jais iš tikrųjų nuosekliai ir sistemiškai siekiama šio tikslo (2009 m. kovo 10 d. Sprendimo *Hartlauer*, C-169/07, Rink. p. I-1721, 55 punktas ir minėto Sprendimo *Petersen* 53 punktas).

86 Įstatymo nuostatų išimtys kai kuriais atvejais gali pakenkti jo nuoseklumui, ypač tuomet, kai dėl savo masto jomis pasiektas rezultatas prieštarauja šiuo įstatymu siekiamam tikslui (šiuo klausimu žr. minėto Sprendimo *Petersen* 61 punktą).

87 Dėl išimties, susijusios su prokurorų veiklos pratęsimu iki 68 m. amžiaus, kuri numatyta HBG 50 straipsnio 3 dalyje, reikia konstatuoti, kad ji taikoma tik tuomet, kai to reikia dėl tarnybos intereso ir jei suinteresuotasis to prašo.

88 Per posėdį Heseno federalinė žemė nurodė, kad šia išimtimi siekiama apimti atvejus, kai prokuroras sulaukia 65 m. amžiaus, tačiau jam patikėta baudžiamoji byla, kurios nagrinėjimo procesas dar nesibaigė. Siekiant išvengti galimų komplikacijų dėl suinteresuotojo pakeitimo, HBG išimtinai numatyta, kad jie gali toliau eiti savo pareigas. Dėl tarnybos intereso atitinkama administracija gali numatyti, kad geriau palikti prokurorą dirbti, o ne paskirti pavaduojantį darbuotoją, turintį perimti bylą, kurios turinio jis nežino.

89 Reikia konstatuoti, kad neatrodo, jog tokia išimtimi būtų pažeidžiamas siekiamas tikslas, būtent nustatyti subalansuotą amžiaus struktūrą, siekiant, be kita ko, užtikrinti aukštą paslaugų kokybę.

90 Tokio pobūdžio išimtimi, priešingai, galima sušvelninti tokio įstatymo, kaip antai HBG, griežtumą dėl atitinkamo viešosios tarnybos intereso. Iš tiesų, nors išėjimo į pensiją ir įdarbinimo planavimu dėl sisteminio prokurorų išėjimo jiems sulaukus 65 m. amžiaus prisidedama prie tinkamo šios tarnybos funkcionavimo, šiame įstatyme nustačius šio sprendimo 88 punkte minimą išimtį galima reglamentuoti konkrečias situacijas, kuriomis prokuroro išėjimas į pensiją galėtų būti nepalankus, siekiant tinkamai užbaigti jam patikėtą užduotį. Šiomis aplinkybėmis ši išimtis nėra nenuosekli, atsižvelgiant į nagrinėjamą įstatymą.

91 Reikia pridurti, kad kitomis HBG numatytomis išimtimis, kurias paminėjo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kaip antai kai kurio mokymo personalo tolesnė veikla kelis papildomus mėnesius, sulaukus 65 m. amžiaus, siekiant užbaigti mokymo laikotarpį arba kai kurių išrinktų asmenų, suteikiant mandatą iki jo pabaigos, veikla, irgi siekiama, kad suinteresuotieji įvykdytų jiems patikėtas užduotis, ir taip pat neatrodo, kad būtų pažeistas siekiamas tikslas.

92 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, jog kita nuoseklumo problema susijusi su tuo, kad HBG siekiama riboti savanorišką išėjimą į pensiją sulaukus 60 m. arba 63 m. amžiaus nuostata, kurioje numatyta tokiais atvejais sumažinti pensijos dydį, nors šio įstatymo 50 straipsnio 1 dalyje draudžiama jiems tęsti veiklą sulaukus 65 m. amžiaus.

93 Reikia konstatuoti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo iškelta nuoseklumo problema nėra aiškiai suformuluota. Tokia nuostata, kurią šis teismas nurodė, priešingai, atrodo, yra logiška HBG 50 straipsnio 1 dalies pasekmė. Tokio straipsnio, kuris susijęs su išėjimo į pensiją planavimu nuo 65 m. amžiaus, įgyvendinimu iš tiesų reikalaujama, kad šio išėjimo išimtys būtų taikomos ribotai. Be

to, nuostata, numatančia pensijos dydžio sumažinimą, galima atgrasyti arba bent jau apriboti ankstyvą prokurorų išėjimą į pensiją. Taigi tokia nuostata prisidedama prie siekiamo tikslo įgyvendinimo, todėl negalima HBG laikyti nenuosekliu.

94 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat nurodo tai, kad federaliniuose ir daugelio kitų federalinių žemių įstatymuose, taikytinuose viešajai tarnybai, ir socialinės apsaugos kodekse, taikytiname privačiame sektoriuje dirbantiems darbuotojams, numatyta laipsniškai pailginti nuo 65 iki 67 m. amžiaus ribą, suteikiančią teisę į visą pensiją. Pagrindinių bylų faktinėmis aplinkybėmis Heseno federalinė žemė numatė panašų padidinimą, tačiau jis nebuvo įgyvendintas.

95 Šiuo atžvilgiu vien todėl, kad teisės aktų leidėjas tam tikru momentu numato pakeisti įstatymą, siekdamas padidinti amžiaus ribą, suteikiančią teisę į visą pensiją, nuo šio momento galiojantis įstatymas netampa neteisėtas. Reikia pripažinti, kad galimas įstatymo pakeitimas kitu neįgyvendinamas iškart, nes tam reikia laiko.

96 Be to, kaip matyti iš Direktyvos 2000/78 25 konstatuojamosios dalies, pokyčiai kiekvienoje valstybėje narėje gali skirtis, atsižvelgiant į jos specifinę situaciją. Taip pat jie gali skirtis kiekviename regione, šiuo atveju federalinėse žemėse, atsižvelgiant į regiono specifiką ir sudarant galimybes kompetentingoms valdžios institucijoms įgyvendinti reikiamus pokyčius.

97 Iš to išplaukia, kad vien dėl to, kad tam tikras laiko tarpas gali praeiti tarp pokyčių, kuriais suteikiama teisė į visą pensiją, įtvirtintų vienos valstybės narės arba federalinės žemės įstatyme ir numatytų kitoje valstybėje ar federalinės žemėje, aptariamas įstatymas negali būti laikomas nenuosekliu.

98 Taigi į trečiąjį klausimą reikia atsakyti, kad toks įstatymas, kaip antai HBG, kuriame numatytas prokurorų privalomas išėjimas į pensiją jiems sulaukus 65 m. amžiaus,

nėra nenuoseklus vien dėl to: kad juo leidžiama kai kuriais atvejais dirbti iki 68 m. amžiaus; kad jame, be kita ko, numatytos nuostatos, skirtos riboti išėjimą į pensiją nesulaukus 65 m. amžiaus; kad kituose atitinkamos valstybės narės teisės aktuose numatyta galimybė kai kuriems, ypač renkamiems, tarnautojams toliau dirbti tarnyboje sulaukus šio amžiaus; ir kad laipsniškai nuo 65 m. iki 67 m. ilginamas išėjimo į pensiją amžius.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

99 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (antroji kolegija) nusprendžia:

1. 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatančia vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, nedraudžiamas toks įstatymas, kaip antai Heseno federalinės žemės tarnautojų įstatymas (Hessisches Beamtengesetz), iš dalies pakeistas 2009 m. gruodžio 14 d. įstatymu, kuriame numatytas privalomas tarnautojų, šiuo atveju prokurorų, išėjimas į pensiją jiems sulaukus 65 m. amžiaus, suteikiant galimybę toliau dirbti, kai to reikia dėl tarnybos intereso, kol sulauks maksimalaus 68 m. amžiaus, jeigu šiuo įstatymu siekiama nustatyti subalansuotą amžiaus struktūrą, siekiant skatinti jaunimo įdarbinimą, gerinti personalo administravimą

ir vengti galimų ginčų dėl darbuotojo tinkamumo tarnybai nuo tam tikro amžiaus ir jeigu šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

2. Norint įrodyti, kad aptariama priemonė yra tinkama ir būtina, ji neturi būti nepagrįsta, atsižvelgiant į siekiamą tikslą, ir turi būti pateisinta įrodymais, kurių įrodomąją vertę privalo įvertinti nacionalinis teismas.

3. Toks įstatymas, kaip antai Heseno federalinės žemės tarnautojų įstatymas (Hessisches Beamtengesetz), iš dalies pakeistas 2009 m. gruodžio 14 d. įstatymu, kuriame numatytas prokurorų privalomas išėjimas į pensiją jiems sulaukus 65 m. amžiaus, nėra nenuoseklus vien dėl to: kad juo leidžiama kai kuriais atvejais dirbti iki 68 m. amžiaus; kad jame, be kita ko, numatytos nuostatos, skirtos riboti išėjimą į pensiją nesulaukus 65 m. amžiaus; kad kituose atitinkamos valstybės narės teisės aktuose numatyta galimybė kai kuriems, ypač renkamiems, tarnautojams toliau dirbti tarnyboje sulaukus šio amžiaus; ir kad laipsniškai nuo 65 m. iki 67 m. ilginamas išėjimo į pensiją amžius.

Parašai.